

Hjemmeundervisning som del av fellesskolen

Skriftlig innspill til Fellesskoleutvalget fra Norsk hjemmeundervisningsforbund (NHUF) og Opplysningstjenesten for hjemmeundervisning (OTH).

Innledning

Norsk hjemmeundervisningsforbund (NHUF) og Opplysningstjenesten for hjemmeundervisning (OTH) ønsker å bidra med innspill til Fellesskoleutvalgets arbeid. Vi ber om at dette dokumentet tas med som en del av utvalgets skriftlige høringsgrunnlag.

Vår hovedbekymring er at stadig flere barn og familier faller utenfor fellesskolen (Nygård & Bjordal, 2024). Ikke alle har mulighet til å sende barna sine til en privat skole. Hjemmeundervisning velges derfor ofte som en siste utvei når skolen ikke klarer å sikre et trygt og inkluderende læringsmiljø som oppfyller barnas opplæringsrett og -plikt. Vi mener dette er et viktig signal om fellesskolens tilstand. Disse erfaringene må få plass i det offentlige ordskiftet og i det skolepolitiske arbeidet.

Fellesskolen må romme et reelt mangfold av elever og løsninger

Barn har ulike behov, og fellesskolen må være i stand til å møte dem. Dette krever både pedagogisk fleksibilitet og åpenhet for alternative opplæringsformer og -arenaer (Meld. St. 34, 2023-2024). Likevel viser virkeligheten at enkelte barn ikke får et forsvarlig opplæringstilbud innenfor dagens skolesystem. Når skolen ikke makter å ivareta barnets behov, velger noen familier hjemmeundervisning som en måte å ta ansvar på. Dette er en fullt lovlig opplæringsform som forutsetter et sterkt engasjement fra foreldrene, og som bør møtes med anerkjennelse snarere enn mistenksomhet. Foreldre må betraktes som reelle og kompetente partnere i arbeidet med å sikre barnets rett til opplæring (Barneombudet, 2017).

I praksis ser vi derimot bl.a. at barn med alvorlig skolefravær ofte fritas fra opplæringsplikten. Forskning og rapporter tyder på at dette fritaket sjelden er uttrykk for et gjennomtenkt, pedagogisk valg, men snarere en konsekvens av systemsvikt og manglende ressurser (Bedre Skole, 2021). Dette har alvorlige følger for barnet og understreker behovet for å løfte frem lite benyttede, men fullt lovlige alternativer som hjemmeundervisning og delt løsning; der skole og hjem samarbeider om å oppfylle opplæringsplikten på en mer tilpasset og fleksibel måte.

Hjemmeundervisning er ikke et brudd med fellesskapet

Foreldre som velger hjemmeundervisning, ønsker det beste for barnet sitt. Mange opplever at barnet mistrives, mobbes eller ikke får nødvendig og lovpålagt støtte i skolen. Ifølge tall fra Utdanningsdirektoratets registreringssystem (GSI) har antallet barn som får hjemmeundervisning tredoblet seg i løpet av de siste ti årene (Utdanningsnytt, 2025). Dette vitner om en voksende gruppe som har behov for støtte, ikke motstand, fra fellesskapet. Mistillit og gjensidig skyldfordeling mellom hjem og skole forhindrer gode løsninger.

Skolens idealer må realiseres i praksis

Idealet om like muligheter brytes daglig i mange skoler (Utdanningsnytt, 2024). Tilsyn viser at mange elever ikke får den spesialundervisningen de har rett på (Barneombudet, 2017). Mobbing i grunnskolen (7. og 10. trinn) rammer over 10 % av elevene, ifølge Elevundersøkelsen (Utdanningsdirektoratet, 2025). Skolenedleggelser har ført til lange, og i flere tilfeller farlige, skoleveier, samtidig som ressursmangel i skolen bidrar til at mange elever blir hengende etter i sin faglige utvikling. Dette svekker tilliten til fellesskolen.

Har staten påtatt seg mer enn den evner å levere?

Når fellesskolen svikter, må samfunnet ha gode og legitime alternativer. Flere familier opplever å bli møtt med trusler, grunnløse barnevernsmeldinger og kontroll heller enn dialog og støtte (Dagsavisen, 2022). Slike forhold bidrar til spenninger mellom foreldre og skolemyndigheter, og det er barna som i størst grad rammes av manglende forutsigbarhet og trygge rammer. Foreldre beskriver en kamp for at barna skal få den undervisningen de har behov for, og opplever at en forsvarlig og likeverdig opplæring ikke er en selvfølge. Noen ser seg nødt til å flytte, i enkelte tilfeller til utlandet, for å sikre barnets rett til et bedre opplæringstilbud (Barneombudet, 2017). Hjemmeundervisning må derfor betraktes som et redskap for å redde barns rett til opplæring, ikke som en trussel.

Vilkårighet i forvaltningen

Barneombudets rapport Uten mål og mening (2017) viser at barn med behov for spesialpedagogisk hjelp ofte utsettes for en vilkårlig og uforutsigbar forvaltning, der hjelpen i stor grad preges av hvor i landet man bor og hvem man møter i systemet. Vi ser tilsvarende mønstre i hvordan kommuner møter familier som velger hjemmeundervisning. Også her varierer kompetanse, regelverksforståelse og praksis betydelig mellom kommuner, og i mange tilfeller også mellom ulike saksbehandlere i samme kommune. Dette fører til at barns og foreldres rettssikkerhet svekkes, og at gode samarbeidsprosesser rundt hjemmeundervisning ofte blir et spørsmål om flaks snarere enn forutsigbare rammer. Når god forvaltningsskikk blir person- og stedavhengig, risikerer man at barn ikke får ivaretatt sine rettigheter i tråd med norsk lov og internasjonale konvensjoner.

Begrepet 'fellesskole' må utvides

Opplæring skjer også utenfor skolebygget. Hjemmeundervisning kan tilby trygge, faglig solide og relasjonelle læringsmiljøer for barn som faller utenfor ordinære strukturer. Det offentlige må slutte å motarbeide slike løsninger, og i stedet utvikle rammer som muliggjør samarbeid, tilsyn og fleksibilitet. Meld. St. 34 (2023–2024) viser en klar bevissthet om begrensningene i dagens regelverk og praksis for alternative opplæringsformer, og signaliserer et behov for tydeligere rammer, bedre veiledning og eventuelle regelverksendringer for å muliggjøre mer fleksible løsninger. Privat grunnskoleopplæring i hjemmet bør vurderes på lik linje med de alternative opplæringsformene regjeringen og Kunnskapsdepartementet viser til i denne meldingen.

Oppsummering

NHUF og OTH mener at hjemmeundervisning bør anerkjennes som en legitim og integrert del av fellesskolen. Når den offentlige skolen ikke evner å ivareta barnas behov, velger noen familier hjemmeundervisning for å sikre barnets rett til opplæring. Dette er et viktig varselsignal om tilstanden i fellesskolen.

Foreldre som tar dette ansvaret, bør møtes med respekt og støtte, ikke med mistenkeliggjøring og motarbeiding. Økende skolefravær, manglende spesialundervisning, mobbing og ressursmangel viser at idealene om like muligheter ikke alltid realiseres i praksis. Hjemmeundervisning er ikke et brudd med fellesskapet, men et alternativ som kan tilby trygge, fleksible og faglig solide læringsmiljøer.

Utvalget bes anerkjenne dette mangfoldet og bidra til at hjemmeundervisning får en naturlig plass i det videre arbeidet med å styrke og utvikle fellesskolen.

Avslutning

Fellesskolen må romme alle barn, også dem som ikke passer inn i en felles mal. Vi mener det er på høy tid å utvide forståelsen av fellesskolen, slik at den ikke bare handler om en form, men om *et felles ansvar for å sikre opplæring for alle*.

Vi takker for muligheten til å sende inn dette skriftlige innspillet, og stiller oss til rådighet for videre samtaler og utdypende bidrag.

Med vennlig hilsen,

Maria Jaconelli, Marta Straume og Geir Engdahl

På vegne av Norsk hjemmeundervisningsforbund (NHUF) og Opplysningstjenesten for hjemmeundervisning (OTH)

Referanser

Barneombudet. (2017). Uten mål og mening? En gjennomgang av spesialundervisningen. <https://www.barneombudet.no/vart-arbeid/publikasjoner/uten-mal-og-mening-om-spesialundervisning-i-norsk-skole>

Bedre Skole. (2021). Fritak for opplæringsplikt blir fritak for ansvar. Utdanningsnytt. <https://www.utdanningsnytt.no/fagartikkel-juss-skolevegring/fritak-for-opplaeringsplikt-blir-fritak-for-ansvar/287698>

Dagsavisen. (2022, 5. september). Beklager til foreldre som er meldt til barnevernet uten grunn: – Det de har blitt utsatt for, har vært en stor feil. <https://www.dagsavisen.no/nyheter/2022/09/05/beklager-til-foreldre-som-er-meldt-til-barnevernet-uten-grunn-det-de-har-blitt-utsatt-for-har-vaert-en-stor-feil/>

Meld. St. 34 (2023–2024). En mer praktisk skole. Bedre læring, motivasjon og trivsel på 5.–10. trinn.

Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-34-20232024/id3052898/>

Nygård, M., & Bjordal, M. (2024). Skolevegring og «flukt» fra den offentlige skolen. Norsk sosiologisk tidsskrift, 8(2–3), 23–37.

Utdanningsdirektoratet. (2025). Elevundersøkelsen 2024 – Mobbetallene øker ikke lenger, men er fortsatt høye. <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/analyser/2025/elevundersokelsen-2024/>

Utdanningsnytt. (2024, 9. oktober). Mener skolene sultefôres: – En uholdbar situasjon. <https://www.utdanningsnytt.no/budsjett-geir-rosvoll-rektor/mener-skolene-sultefres-en-uholdbar-situasjon/409551>

Utdanningsnytt. (2025, 9. januar). Antall barn som undervises hjemme er tredoblet på ti år. <https://www.utdanningsnytt.no/foreldre-hjemmeundervisning-kunnskapsdepartementet/antall-barn-som-undervises-hjemme-er-tredoblet-pa-ti-ar/435704>